

ТРУДОВА МОБІЛЬНІСТЬ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА США: ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

LABOR MOBILITY IN GREAT BRITAIN AND THE UNITED STATES: A HISTORICAL AND RETROSPECTIVE ANALYSIS

Дрозд О.Ю., д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ

Мобільність робочої сили означає можливість для працівників змінювати місце роботи як у межах своєї держави, так і переїжджати до інших країн з метою професійного зростання. Вона є одним із основних факторів виробництва, оскільки безпосередньо впливає на його зростання. Наразі науковці зацікавлені у вивченні як короткострокових, так і довгострокових наслідків мобільності робочої сили, для чого, у тому числі, необхідно простежити її витоки та історію. Тому метою цієї статті є дослідження генези інституту мобільності робочої сили у найбільш розвинутих країнах світу – Великій Британії та США. Визначено, що існує два основних типи трудової мобільності: географічна та професійна. Географічна мобільність означає здатність працівника працювати в певному фізичному місці, тоді як професійна мобільність стосується можливості змінювати сферу зайнятості. Географічна мобільність, у свою чергу, поділяється на переміщення на короткі та далекі відстані, а також на добровільну та вимушену міграцію. Професійна мобільність може бути горизонтальною (в рамках широкого класу робіт, схожими за соціально-економічним статусом) або вертикальною (від однієї роботи до кращої чи гіршої). Встановлено, що до XIX сторіччя інформації про мобільність робочої сили у Європі майже не зустрічається. Водночас записи парафій та реєстри цивільного населення дають уявлення про географію трудової мобільності. На основі вивчення цих джерел доведено, у Британії спостерігалися як висока внутрішня мобільність, так і значний рівень еміграції. Емігранти виїжджали переважно до Сполучених Штатів, хоча багато також осіло в Канаді та Австралії. Найважливішою формою мобільності робочої сили під час першого століття заселення європейцями Північної Америки була добровільна імміграція з Європи білошкірих та примусова імміграція з Африки чорношкірих. За відсутності імміграції багато з початкових поселень не вижили б, враховуючи високий рівень смертності та низький рівень природного приросту. Трудова мобільність забезпечила економіку США мільйонами нових працівників, що дозволило цій країні стати однією з найбільш процвітаючих у світі.

Ключові слова: трудова мобільність, географічна мобільність, професійна мобільність, Велика Британія, Сполучені Штати Америки.

Labor mobility means the opportunity for employees to change the work place both within their own country and to move to other countries for the purpose of professional growth. It is one of the main factors of production, as it directly affects its growth. Currently, scientists are interested in studying both short-term and long-term consequences of labor mobility, for which, among other things, it is necessary to trace its origins and history. Therefore, the purpose of this article is to study the genesis of the institution of labor mobility in the most developed countries of the world – Great Britain and the USA. It is determined that there are two main types of labor mobility: geographic and professional ones. Geographical mobility refers to the ability of an employee to work in a specific physical location, while occupational mobility refers to the possibility to change the field of employment. Geographical mobility, in turn, is divided into short- and long-distance movements, as well as voluntary and forced migration. Occupational mobility can be horizontal (within a broad class of jobs of similar socioeconomic status) or vertical (from one job to a better or worse one). It is established that until the 19th century, information about the mobility of the labor force in Europe is almost non-existent. At the same time, parish records and civil population registers provide insight into the geography of labor mobility. Based on the study of these sources, it is proven that Britain experienced both high internal mobility and a significant level of emigration. Emigrants left mainly for the United States, although many also settled in Canada and Australia. The most important form of labor mobility during the first century of European settlement in North America was voluntary immigration from Europe by whites and forced immigration from Africa by blacks. In the absence of immigration, many of the original settlements would not have survived, given the high death rate and low rate of natural increase. Labor mobility has provided the US economy with millions of new workers, making this country one of the most prosperous in the world.

Key words: labor mobility, geographic mobility, professional mobility, Great Britain, United States of America.

Вступ. Світ стає все більш взаємопов'язаним із прискоренням руху інформації, капіталу, товарів, послуг і людей через міжнародні кордони. У міру того, як подорожувати та працювати в інших країнах стає легше – особливо в загальних ринкових зонах, таких як Європейський Союз, – розширення міжнародної мобільності робочої сили набуває все більшого значення.

Відповідно до визначення, наданого у Кембриджському словнику, трудовою мобільністю є ступінь, до якого люди здатні і готові перейти з однієї роботи на іншу або з однієї місцевості до іншої для роботи [1].

Мобільність робочої сили зачіпає економічну, соціальну та демографічну сфери, створюючи потребу в узгодженні концепцій, які лежать в основі її вимірювання та розробці відповідних державних практик. Також науковці зацікавлені в розумінні як короткострокових, так і довгострокових наслідків мобільності робочої сили, що сприяє зростанню попиту на відповідні статистичні дані.

Для того щоб дати відповідь на ці та інші питання, необхідно простежити витоки та історію трудової мобільності з тим, аби зрозуміти, що саме спонукало працівників переїжджати з рідних місць у пошуках кращої долі. Тому метою цієї статті є дослідження генези інституту мобіль-

ності робочої сили у найбільш розвинутих країнах світу – Великій Британії та США.

Виклад основного матеріалу. Мобільність робочої сили полягає у зміні місця знаходження працівників як у фізичному просторі (географічна мобільність), так і в межах професії (професійна мобільність). Географічна мобільність, у свою чергу, поділяється на переміщення на короткі та далекі відстані, а також на добровільну та вимушену міграцію. Професійна мобільність може бути горизонтальною (в рамках широкого класу робіт, схожими за соціально-економічним статусом) або вертикальною (від однієї роботи до кращої чи гіршої).

На загальному рівні мобільність робочої сили надає важливі економічні переваги. Перерозподіл працівників між регіонами дозволяє експлуатацію додаткових ресурсів відповідно до їх появи у нових місцях, тоді як рекомбінація працівників між секторами робить можливим використання передових технологій та функціонування нових сфер виробництва. Отже, ступінь мобільності робочої сили може вплинути на швидкість та здатність економіки адаптуватися до технологічних змін та використовувати конкурентні переваги, а також на темпи розвитку інноваційних галузей. Обмеження ж на переміщення праців-

ників (і географічні, і професійні), можуть уповільнити зростання, ускладнюючи для підприємств наймання кваліфікованих працівників. У той же час, необмежена робоча сила може знизити заробітну плату в деяких галузях і створити безробіття.

Географічна мобільність може мати значні наслідки для економіки певної країни; дійсно, пом'якшення імміграційних вимог призводить до:

- збільшення пропозиції робочої сили. Залежно від того, скільки нових працівників «входить» в економіку держави, загальна пропозиція робочої сили зростає. Збільшення пропозиції робочої сили, що супроводжується статичним попитом на неї, може знизити розмір заробітної плати;
- збільшення рівня безробіття. Якщо роботодавці не потребуватимуть більшої кількості працівників, збільшення пропозиції робочої сили може призвести до її надлишку;
- підвищення рівня продуктивності. Приплив робочої сили може підвищити продуктивність праці, якщо працівники будуть кваліфіковані і впровадять на новому робочому місці спеціальні знання; таким чином вони навіть здатні витіснити наявних працівників, які є менш продуктивними [2].

На індивідуальному рівні мобільність дозволяє покращити фінансове становище тих осіб, чиї навички або прагнення не відповідають займаній посаді. Якщо працівникам дозволяється проходити підготовку для просування кар'єрними сходами, переїжджати з одного місця на місце або конкурувати за вищу заробітну плату, вони, швидше за все, будуть задоволені роботою, що позитивно позначиться на продуктивності. Працівники ж, які вважають себе малооплачуваними, чи в яких робота не надає достатньої кількості соціальних переваг, будуть шукати іншої, що дозволяє новим галузям залучати найбільш кваліфікованих спеціалістів [3].

Мобільність робочої сили охоплює низку таких сфер як транскордонна трудова мобільність Європейського Союзу (ЄС) і громадян третіх країн (TCN), еміграція, імміграція та громадянство, працевлаштування, трудові відносини, безпека та гігієна праці, соціальний захист [4].

До XIX сторіччя інформації про мобільність робочої сили у Європі майже не зустрічається. Водночас записи парафій та реєстри цивільного населення дають уявлення про географію трудової мобільності. Високі показники географічної мобільності можна спостерігати задовго до появи сучасних індустріальних економік. Протягом XVII – XVIII століть у Британії молоді працівники наймалися на сімейні сільськогосподарські ферми, переїжджали з однієї місцевості в іншу наприкінці кожного року. На континенті групи робітників перевозили урожай закордон та поверталися до рідних домівок, провівши кілька місяців у дорозі.

Хоча здебільшого таке переміщення мало тимчасовий характер, постійна міграція із сіл у міста мала важливе значення для розвитку виробництва. Деякі транснаціональні міграції (ірландців до Британії, бельгійців до Франції, поляків до Німеччини) були ключовими ознаками європейського промислового та міського зростання. Останні дослідження трудової мобільності в Британії дозволили прийти до висновку, що британське населення XIX століття було дуже мобільним, адже Англія, Уельс і Шотландія були практично вільні від інституційних бар'єрів для географічної мобільності. Хоча положення Закону про бідних щодо забезпечення рівня економічної безпеки мало певний стримуючий вплив на це явище, він був незначним у порівнянні з наслідками широкомасштабних програм соціального забезпечення XX століття.

У XIX сторіччі у Британії спостерігалися як висока внутрішня мобільність, так і значний рівень еміграції. Емігранти виїжджали переважно до Сполучених Штатів, хоча багато також осіло в Канаді та Австралії. Переселенцями, як правило, були молоді, неодружені чоловіки.

Внутрішня міграція в Англії, Уельсі та Шотландії мала зовсім інший характер. Між 1851 і 1881 роками приблизно кожна четверта людина змінила місце проживання; більше половини переїхали з одного міста в інше. Як і закордонні мігранти, внутрішні переселенці, як правило, були молодого віку. Проте, на відміну від емігрантів, переселенцями всередині країни були переважно жінки, при цьому частка неодружених була приблизно такою ж як і сімейних. Найбільш цікавим є те, що внутрішні переміщення відбувалися на дуже незначній відстані. Так, у 1851–1881 роках середньостатистичний внутрішній мігрант переїхав лише на 35 миль; одна чверть переїхала менше ніж на п'ять миль. При цьому відсутня чітка регіональна структура внутрішньої міграції у Британії XIX сторіччя, на відміну від постійного потоку мігрантів у західну частину США. Однією з найбільш характерних особливостей британської внутрішньої міграції було переміщення із села в місто. Зростання кількості населення в Британії у XIX столітті відбувалося в містах, які розширювалися як за рахунок природного приросту, так і завдяки притоку жителів із сільської місцевості. У середині 1800-х років кожен третій селянин Великої Британії виїхав до міста. Більшість переселилася до найближчих міст, хоча Лондон притягував мігрантів з усієї країни, як це було починаючи з XVII століття. Промислові міські райони Ланкашира та Йоркшира також приваблювали багато мігрантів із сіл [5].

Емігранти та внутрішні мігранти в Британії переїжджали з багатьох причин, але головною з них був пошук економічної вигоди. Краща заробітна плата та можливість професійного зростання «притягували» працівників до США та великих міст. Британський ринок праці не демонстрував значної професійної мобільності між поколіннями, як у випадку географічної мобільності. Так, згідно реєстрів XIX століття, більше половини всіх синів були зайняті на таких же роботах, як і їх батьки. Подібна закономірність має місце і стосовно індивідуальної кар'єрної історії: більше половини всіх чоловіків не змінили соціально-економічного статусу протягом своєї кар'єри. Соціально-економічний статус і професія батька сильно впливали на соціально-економічний статус сина; однак існувала можливість покращити його завдяки переїзду до міста. Чоловіки, які переїхали з сільської місцевості, мали більше можливостей для професійного зростання. Ще одним засобом для реалізації трудової мобільності була освіта; у синів було більше шансів перевершити соціально-економічний статус свого батька, якщо вони відвідували початкову школу, і ця ймовірність зростала з кількістю років навчання.

Найважливішою формою мобільності робочої сили в першому столітті заселення європейцями Північної Америки була добровільна імміграція з Європи білошкірих та примусова імміграція з Африки чорношкірих. За відсутності імміграції багато з початкових поселень не вижили б, враховуючи високий рівень смертності та низький рівень природного приросту. Три чверті переселенців з Європи влаштувалися на роботу в якості прислуги на строк від чотирьох до семи років з тим, щоб повернути борг за проїзд. Чорношкірих же рабів, окрім того, завозили для вирощування тютюну та рису.

На початку XVII століття спостерігалися високі показники мобільності робочої сили в колоніях, а потім і в США. Це пов'язано зі схильністю тих, хто мігрував один раз (наприклад, трансатлантичні іммігранти), переїжджати й далі. Однак трудова мобільність мала місце й серед корінного населення завдяки наявності великих площ незаселених земель та відсутності обмежень на пересування з одного місця роботи на інше. У той же час, колоніальні уряди намагалися зменшити рівень мобільності, вимагаючи оформлювати дозволи на переїзд та накладати суворі санкції на працівників-утікачів, втім, ці заходи не мали успіху. Відсутність міцних ремісничих гільдій

та організованої робочої сили аж до 1880-х років, зробило професійну мобільність вільною від обмежень. До 1900 року американських робочих наймали в основному на «спотових» ринках, на яких зв'язок з місцем роботи був слабким, а плінність кадрів, навпаки, – високою. Із розвитком більш формальних систем найму та моніторингу робочої сили, строк перебування на робочому місці зріс, хоча й залишалася значно нижчим за рівень, який спостерігався в інших розвинутих країнах протягом ХХ століття.

У 1850–1860 роках приблизно дві третини дорослих чоловіків переїжджали з одного штату в інший; при цьому менш кваліфіковані робітники демонстрували вищі показники трудової мобільності. Також зазначимо, що мігранти показували більш значну професійну мобільність (як у бік її підвищення, так й у бік зниження), ніж в аналогічних випадках не мігранти. Починаючи з 1840-х років, робітники також масово переїжджали з ферм у міста. Багато з них були молодими жінками та дітьми, які працювали на текстильних фабриках Нової Англії, а також молодшими синами з фермерських домогосподарств, перспективи яких досягти значних успіхів у сільськогосподарській сфері були незначними. Наявні дані про заробітну плату в першій половині ХІХ століття демонструють, що рух робітників на захід мав своїм наслідком усунення міжрегіональних відмінностей у заробітній платі між північними та південними штатами (попри збереження виражених розбіжностей між Північчю та Півднем). Переміщення працівників із ферм у міста також ліквідувало будь-який суттєвий розрив в оплаті праці між сільськогосподарськими та міськими працівниками після поправки на різницю у вартості життя [5].

Серед тих, хто залишився у сільському господарстві, можна спостерігати як географічну, так і професійну мобільність. Багато фермерів мігрували зі штатів Середньої та Південної Атлантики до регіонів, розташованих

далі на захід, як правило, рухаючись уздовж ліній широти, з тим, аби заощадити як на прямих витратах, пов'язаних з переїздом, так і отримати більше переваг від навичок землеробства, характерних для цього регіону.

Зі зростанням витрат на виробництво сільськогосподарської продукції та цін на існуючі ферми, деякі переселенці стикалися з дедалі більшими труднощами у придбанні господарств для започаткування власної справи. До 1900 року аж чверть національних ферм була зайнята орендарями, причому на Півдні розмір орендної плати був значно вищим. І хоча у 1920-х і 1930-х роках перехід від статусу орендаря до власника стає все проблематичним, все ж наявні дані показують, що оренда залишалася лише проміжним етапом остаточного переходу до власності.

Протягом другої половини ХІХ століття і до 1920-х років добровільна імміграція з Європи забезпечила економіці США мільйони нових працівників. Більшість із них отримали кращу роботу, ніж та, на яку вони могли розраховувати в Європі. Починаючи з 1910-х років можна спостерігати ще одну форму мобільності робочої сили: велика кількість чорношкірих робітників сільськогосподарської сфери (нащадків рабів, насильно вивезених на південь з Африки) добровільно мігрувала до північних міст, де вони влаштувалися на роботу [5].

Висновок. Отже, проведений аналіз трудової міграції у 1850-х – 1880-х роках у США та Великобританії, дозволив порівняти рівень мобільності робочої сили у цих двох країнах. Можна стверджувати, що він був набагато вищим у США, ніж у Великій Британії. Дійсно, показники як географічної, так і професійної мобільності у штатах були вдвічі більшими, ніж у Сполученому Королівстві. Крім того, у Сполучених Штатах Америки сини часто мали вищий соціально-економічний статус, ніж їхні батьки. На додаток, у цій країні більш активно відбувалося професійне зростання працівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cambridge Dictionary. Labour Mobility. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/labour-mobility>
2. Brent Radcliffe (2022). The Economics of Labor Mobility. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/articles/economics/09/labor-mobility.asp>
3. Pew Research Center (2021). "Majority of Workers Who Quit a Job in 2021 Cite Low Pay, No Opportunities for Advancements, Feeling Disrespected." URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2022/03/09/majority-of-workers-who-quit-a-job-in-2021-cite-low-pay-no-opportunities-for-advancement-feeling-disrespected/>.
4. Task Force on Measuring Labour Mobility (2018). Measuring International Labour Mobility. United Nations publication issued by the Economic Commission for Europe. URL: https://unece.org/DAM/stats/publications/2018/ECECESSTAT20187_WEB.pdf
5. Jason Long and Joseph Ferrie (n.d.). "Labour Mobility" Oxford Encyclopedia of Economic History. URL: <https://faculty.wcas.northwestern.edu/fe2r/papers/Labour%20Mobility.pdf>